

ks. dr hab. Wiesław Kraiński

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Torunia

Wydział Teologiczny

Katedra Pedagogiki Katolickiej Nauki Społecznej i Prawa Kanonicznego

e – mail: krainskiw@umk.pl

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgra lic. Piotra Radziwińskiego

Wypełniając uchwałę Rady Wydziału Teologicznego Papieskiego we Wrocławiu z dnia 15 marca 2017 roku, przekazaną przez Księdza Rektora prof. dra hab. Włodzimierza Wołyńca pismem z dnia 4 kwietnia 2017 roku (l. dz. 56/S/2017) – po wnikliwym zapoznaniu się z przedstawioną do oceny dysertacją doktorską Pana mgra lic. Piotra Radziwińskiego na temat: *Prawo naturalne jako fundament współczesnych systemów prawnych*, napisaną pod kierunkiem ks. dra hab. Wiesława Wenza (Wrocław 2017, ss. 372) – jednoznacznie stwierdzam, że **rozprawa spełnia wszystkie wymagania stawiane pracom doktorskim** określone w *Ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki* (Dz. U. 2003 nr 65, poz. 595 z późniejszymi zmianami) i przedkładam wniosek Radzie Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu o dopuszczenie Pana mgra lic. Piotra Radziwińskiego do dalszego przewodu doktorskiego.

Uzasadnienie:

Mój wniosek uzasadniam w czterech zasadniczych częściach:

1. Struktura pracy
2. Treść rozprawy (ocena warstwy merytorycznej)
3. Metoda dysertacji (ocena warstwy metodologicznej)
4. Ocena edycyjnej warstwy rozprawy doktorskiej
5. Wniosek końcowy

Minęło 71 lat od wyroku Międzynarodowego Trybunału w Norymberdze przeciw zbrodniarzom hitlerowskim oskarżonym o przestępstwa przeciw ludzkości. Skazani podkreślali, że są niewinni, bo postępowali zgodnie z obowiązującym prawem, uchwalonym przez władzę ustawodawczą państwa. Trybunał Norymberski przypomniał o istnieniu praw ogólnoludzkich, które mają charakter pierwotny w stosunku do każdego prawa pozytywnego. Prawo pozytywne, jak wskazuje wspomniany przykład powinno być zgodne z wymogami

prawa naturalnego, nie może nakazywać, czego zakazuje prawo naturalne. Prawo pozytywne czerpie z wartości, które są zakorzenione w naturze ludzkiej. Osoba ludzka jest pierwszym fundamentem prawa. Jej godność pozostaje nienaruszona w aspekcie etycznym, antologicznym, społecznym i stanowi fundament metafizyczny prawa. To przeświadczenie oddaje istotę tematu podjętego przez Pana mgra lic. Piotra Radziwińskiego w rozprawie doktorskiej *Prawo naturalne jako fundament współczesnych systemów prawnych*.

Ogromnie cieszy fakt, że właśnie zagadnienie prawa naturalnego – znalazło zainteresowanie w refleksji naukowej prowadzonej w ramach seminarium naukowego z prawa kanonicznego i prawa wyznaniowego Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu, kierowanej przez wytrawnego, uznanego i cenionego autorytetu w obszarze teologii prawa – ks. prof. zw. dra hab. Wiesława Wenza. Dobrze się stało, że osobiście podjął się zadania promotora.

Zanim wypowiem się bezstronnie o strukturze dysertacji, jej warstwie merytorycznej i zgodności z kanonami poprawności metodologicznej, pragnę zauważyć, że jako czytelnik i recenzent rozprawy jednocześnie, odbyłem interesującą przygodę poznawczą. Wraz z lekturą dysertacji coraz bardziej nabierałem przeświadczenia, że tytułowa kategoria *prawa naturalnego* była dla Doktoranta jedynie pretekstem do gruntownej (diachronicznej) analizy tematu. To bez wątpienia pionierska i bezcenna praca faktograficzna, oparta o dostępne i solidne źródła. Z pozycji czytelnika mogę powiedzieć, że jestem wdzięczny Autorowi rozprawy i jego Promotorowi za kompetentny, przejrzysty i przekonujący wkład w poszerzenie zrozumienia prawa naturalnego.

Dokonując recenzji pracy, najpierw wypowiem się na temat jej struktury, a następnie przejdę do zagadnień bardziej szczegółowych (merytorycznych), by na koniec odnieść się do metodologii i jakości edycyjnej rozprawy.

1. Struktura pracy

Dysertacja Pana mgra lic. Piotra Radziwińskiego licząca 372 strony, składa się z czterech harmonijnie i logicznie powiązanych rozdziałów. Umieszczono w niej wstęp (s. 4 – 13), spis treści (s. 3), zakończenie (s. 352 – 355), bibliografię (s. 355 – 372), brakuje jednak stosownego w tego rodzaju pracach wykazu skrótów.

Wszystkie elementy pracy stanowią zwartą całość. W rozdziale pierwszym (*Odkrywanie fundamentalnych norm prawnych* – s. 14 – 126) Autor ukazuje ewolucję norm prawnych w odniesieniu do początków instytucji prawnej cywilizacji ludzkiej i na ich tle ukazuje również biblijny dekalog. Stanowi to punkt wyjścia do drugiego rozdziału (*Ewolucja doktryny prawa*

naturalnego – s. 129 – 245). Tenże rozdział ma charakter zwrotny, na tle najstarszych instytucji prawnych ukazane jest prawo naturalne, co stanowi odniesienie do późniejszych systemów prawno – naturalnych. Rozdział trzeci (*Polska szkoła prawa naturalnego w refleksji filozoficznoprawnej* – s. 248 – 311) stanowi odniesienie do gruntu rodzinnego rozumienia prawa naturalnego, obejmującego czas międzywojenny i powojenny. Rozdział czwarty (*Ius naturale jako fundament współczesnych systemów prawnych* –s. 315 – 350), jest konsekwentnym wyjściem z gruntu rodzinnego na płaszczyznę ogólnoświatową filozofii prawa. Problem, który porusza Autor – relacja między prawem naturalnym, a prawem pozytywnym jest zasadnicza i dotyka samej istoty prawa, jego hierarchii, założeń, celów, a także mówi o dualizmie prawa i nadrzędności prawa naturalnego.

2. Treść rozprawy – ocena warstwy merytorycznej

Pan mgr lic. Piotr Radzimiński skupił się wokół głównego problemu badawczego, który brzmi następująco: *Prawo naturalne jako fundament współczesnych systemów prawnych* (s. 5). Problematyka pracy ma wskazać relacje prawa do rzeczywistości wyższego ładu, ukazać nadrzędność i fundamentalność prawa naturalnego w stosunku do innych współczesnych systemów prawnych – prawa precedensowego pozytywnego (stanowionego). Praca, jak dostrzega sam autor ma wymiar teoretyczny, ale również praktyczny. W praktyce przekłada się na hierarchię i cele prawa, jego dualizm, który prowokuje konflikt założeń nadrzędności, podrzędności lub równorzędności obu praw. Problem badawczy jest jasno sformułowany, a Autor tak merytorycznie przyjęty problem badawczy czyni przedmiotem swego dyskursu. W lekturze rozprawy doktorskiej Pana mgra lic. Piotra Radzimińskiego jest bardzo dobra i rozległa znajomość analizowanej problematyki. To sprawia, że recenzowaną pracę trzeba postrzegać, jako niezmiennie ważną i potrzebną. Założenie przedstawione przez Autora jest konsekwentnie realizowane w następujących po sobie rozdziałach. Zanim Doktorant przejdzie do analizy problemów badawczych, prezentuje w rozdziale pierwszym najdawniejsze, a zarazem podstawowe fundamenty *ius naturale*. Znaczące jest, że Autor odwołuje i przeprowadza pogłębioną, a zarazem wnikliwą analizę źródeł Biblijnych (s. 15 – 36) – wniosek, który Autor wprowadza ze swoich badań: *Merytoryczne znaczenie dla prawa starożytnego Izraela, wśród legislacji ludów semickich, ma jego dualistyczny charakter* (s. 37) – nie Mojżesz jest prawodawcą, a prawo objawione przez Jahwe nie jest prawem możeszowym. Doktorant podchodzi w swoich badaniach nad pierwotnymi systemami prawa w relacji do źródeł objawionych w sposób krytycznie wnikliwy, wskazując uprzedniość ich

powstania w stosunku do prawa Żydów, jednolitości przepisów i odwołanie do prawodawcy wyższego rzędu – co wskazywałoby na *ius naturale* (s. 55 – 56). Bardzo znaczącym w pracy jest paragraf traktujący o normach moralnych i prawnych. Wyjaśnia interpretacyjnie pojęcia moralności i etyki, powołując się na Jana Pawła II (s. 61) – Autor przeprowadza szczegółową analizę twierdzeń między św. Augustynem, św. Tomaszem, a Kantem – co stanowi dość trudne zadanie. Wnioski bardzo szczegółowe, które naniósł Autor (s. 94 – 95) można wyrazić słowami, każdy system prawa współlistnieje z jakimś systemem wartości. Prawo pozytywne ma wartość zobowiązania moralnego, kiedy uznaje zasady wynikające z natury. Nie mogło w pracy zabraknąć, a czego Autor nie zapomniał wyszczególnić – źródeł prawa i prawa kanonicznego. Z rozwiązaniem tegoż problemu Autor wychodzi w sposób mistrzowski, stwarzając następujący sylogizm *ius Romanum* – prawo rzymskie przyjęte przez Kościół ma swoje zakotwiczenie w prawie naturalnym (s. 97 – 98, s. 21 – 122).

Doktorant włożył dużo pracy, aby pokazać fundamenty prawa naturalnego i logicznym następstwem było przedstawienie ewolucji doktryny prawa naturalnego, jego źródeł na tle większości znawców problemu – zestawiał naukę Arystotelesa, Stoików, św. Augustyna, założenia Tomizmu, analizując szczegółowo i przedstawiając nauczanie św. Tomasza z Akwinu, jego *lex naturale*, *lex humana*, *lex divina* i wynikające z tego możliwości (s. 171 – 174).

W ewolucji norm prawa naturalnego Autor ukazał napięcie między poglądami czołowych teologów Kościoła, rozważając proces pierwszorzędności rozumu, czy woli (s. 184 – 187), ale również napięcie jakie zachodzi w epoce oświecenia w odrzuceniu koncepcji prawa naturalnego i usytuowaniu go wyłącznie w obrębie rozumnej i decyzyjnej osoby ludzkiej (s. 199).

Autor w kontekście swoich badań odnosi się do polskiej szkoły prawa naturalnego, które przechodzi wprost proporcjonalnie na przestrzeni czasów modulacje, jak inne systemy epokowe prawa. Wniosek bardzo trafny, który przyjmie Autor na podstawie swoich badań to: [...] *prawodawca państwowy powinien znać prawo naturalne, a nadto promulgować i sankcjonować je, a jego zasady, wcześniej moralne, w ten sposób staną się strictly prawnymi* [...] *ius gentium i ius civile* [...]. *Pierwsze normy nie podlegają zmianie, są stosowane zawsze* [...] *wchodzą w skład prawa pozytywnego.* [...] *ius civile* – normy szczegółowe uwarunkowane od ustawodawcy, ulegają zmianom społecznym, czasowym i miejscowym (s. 314). Autor odpowiada na założoną tezę badawczą *ius naturale*, jako element wspólnych systemów prawa. Wychodzi od prawa kanonicznego, odnosząc się do idei prawa naturalnego w szczegółowych przepisach. Wskazuje na godność osoby ludzkiej, która godzi w pewien

sposób dwa poglądy, naturalistów i pozytywistów tzn. wielopłaszczyznowym ujęciu osoby ludzkiej mieści się odniesienie do *ius naturale*.

Na zakończenie warstwy merytorycznej chciałbym zaznaczyć, że przeanalizowana przeze mnie cała rozprawa doktorska Pana mgra lic. Piotra Radziwińskiego jest wartościowa, bogata źródłowo i merytorycznie, poświęconą niełatwym do uchwycenia i zinterpretowania problemu z pogranicza filozofii, prawa, historii i współczesności prawa. Praca jest wolna od tak zwanych ogólników "*wypełnieniach*", choć można spotkać całe fragmenty źródeł cytowanych, a zwłaszcza w ostatnich dwóch rozdziałach (np.: s. 333, s. 337), co przy lekturze tak trudnej problematyki jest nieodzowne. Doktorant czuje się dobrze w obszarze problematyki, wyciąga jasne i praktyczne wnioski.

3. Metoda dysertacji – ocena warstwy metodologicznej

Przystępując do oceny metodologii pracy Pana mgra lic. Piotra Radziwińskiego stwierdzam, że jest właściwie zaplanowana – chronologicznie i systematycznie ukazuje prawo naturalne, jako fundament dla współczesnych systemów prawa. Doktorant w prowadzonych analizach posługuje się kilkoma metodami, w zależności od przeprowadzonej analizy badań. W pierwszym i drugim rozdziale (s. 14 – 245) Autor posłużył się metodą historyczną, opisową z elementami metody scholastycznej. W rozdziale trzecim wykorzystał metodę historyczno – prawną, a także opisową (s. 248 – 311). W rozdziale czwartym wykorzystał metodę analizy i syntezy. Poprawność metodologiczna pomogła w opracowaniu merytorycznym.

Osobiście oczekiwałbym, zwłaszcza na końcu rozdziałów bardziej rozbudowanych wniosków, adekwatnych do analizowanej treści rozdziału (s. 126 – 129, s. 245 – 248, 311 – 314, s. 350 – 351). Autor wykorzystał bardzo bogatą literaturę źródłową – kwerenda liczy w wykazie bibliograficznym 17 stron. Doktorant zgodnie z obowiązującymi normami tworzy odnośniki i przypisy.

Podsumowując ocenę metodologii pracy trzeba powiedzieć, że język, którym została napisana jest poprawny i zrozumiały choć trudny, a konsekwencja metodologiczna została zachowana.

4. Ocena edycyjnej warstwy rozprawy doktorskiej

Edycja pracy jest przemyślana, starannie wykonana, łącznie z oprawą introligatorską. Brak nieprawidłowości interpunkcyjnych i stylistycznych, ani błędów ortograficznych, słowa łacińskie i obcojęzyczne stosowane są w sposób poprawny. W niektórych miejscach dysertacji występuje *zbitka* wyrazów (s. 314).

Jeśli Doktorant przyjmuje sformułowane przez recenzenta drobne zastrzeżenia proszę o ustosunkowanie się do następującej kwestii

1. Jakie są relacje praw człowieka do prawa naturalnego?
2. Czy jest możliwość wskazania, które porządki ustawodawcze współczesne uznają nadrzędność prawo naturalnego, a które pozytywnego ?

Wniosek

Zaprezentowaną rozprawę doktorską Pana mgra lic. Piotra Radziwińskiego należy postrzegać, jako ważny przyczynek do tematu obowiązywalności prawa naturalnego wobec stanowionych praw, które przekreślają jego normy. Praca ma charakter precyzyjny, deskryptywny i stanowi punkt odniesienia do dalszych badań. Recenzowana dysertacja wnosi wiele bezcennych treści w obszar teorii prawa. Autor posiada umiejętności badawcze i posiada obszerną wiedzę.

Oceniając walory rozprawy doktorskiej przedłożonej przez Pana mgra lic. Piotra Radziwińskiego *Prawo naturalne jako fundament współczesnych systemów prawnych*, napisanej pod kierunkiem ks. prof. zw. dra hab. Wiesława Wenza na Papieskim Wydziale Teologicznym we Wrocławiu, stwierdzam, że spełnia ona wymogi *Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki* (Dz. U. 2003 nr 65 z późn. zm.) i przedkładam wniosek Radzie Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu o dopuszczenie w/w do dalszego etapu przewodu doktorskiego.

ki Wiesław Kraiński

/-/ ks. dr hab. Wiesław Kraiński

Toruń, dnia 9 czerwca 2017 roku